

ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
ראשון

היכל
תשיעי

קונטרס

ט'-יו"ד כסלו - תשמ"ט

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

הוצאה שלישית

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושנים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

שנת הצד"ק לכ"ק אדמו"ר שליט"א

בס"ד.

פתח דבר

לקראת ט' כסלו, יום ההולדת דאדמו"ר האמצעי (בשנת תקל"ד) ויום
 ההילולא שלו (בשנת תקפ"ח), ויו"ד כסלו, יום הגאולה דאדמו"ר האמצעי
 (בשנת תקפ"ז) —

הננו מוציאים לאור את המאמר ד"ה פדה בשלום גוי, שנאמר בהתוועדות
 דמוצאי ש"פ ויצא, ט' כסלו, אור ליו"ד כסלו, ה'תשל"ט.

מערכת „אוצר החסידים“

ט כסלו תשמ"ט (תהא שנת משיח טובה),
 שנת המאתיים להולדת כ"ק אדמו"ר הצמח צדק,
 ברוקלין, נ.י.

בס"ד. מוצאי ש"פ ויצא, ט' כסלו, אור ליו"ד כסלו, ה'תשל"ט

פדה בשלום נפשי מקרב לי כי ברבים היו עמדי, ומבאר בעל הגאולה במאמרו ד"ה זה (שנדפס בספרו שערי תשובה²) דפירוש פדה בשלום (בשלום דוקא) הוא שהפדי' היא באופן שהמנגד מתבטל לגמרי, שלכן אין צריך למלחמה כלל. וע"ד שהי' בימי שלמה⁴, שכל הגוים נתבטלו לגבי שלמה שלא ע"י מלחמה, שלכן נקרא בשם שלמה כי שלום הי' בימיו. ומדייק בהמאמר⁶, דכאשר נמצאים במצב שאין מנגדים כלל, למה צריך פדי'. ויש לומר הביאור בדיוק זה, כי פירוש פדה בשלום הוא לא שהשלום בא אחרי הפדי' (היינו שהפדי' היא בדרך מלחמה ואח"כ נעשה שלום), כי אם, שהפדי' (עצמה) היא בשלום, ולכן מדייק, שבמצב של שלום אין צריך לכאורה לפדי'. ויש להוסיף עוד דיוק, דבפסוק זה גופא כתיב פדה גו' מקרב לי, דזה שפדה נפשי הוא מן המלחמות הבאים עלי', והיאך שייך שהפדי' מן המלחמות היא פדי' בשלום, דלכאורה הם שני ענינים הפכים.

(ב) ויש להוסיף, דשני ענינים אלו (פדה בשלום ומקרב לי) הם לא רק שני הפכים (סתם) אלא שהם הפכים מן הקצה אל הקצה. דהנה הטעם על זה שמלחמה נקראת בשם קרב מלשון קירוב (אף שמלחמה הוא היפך ענין הקירוב), הוא (כמובן מהמאמר⁸), לפי שעיקר ותוקף של מלחמה הוא כשהיא באופן של קירוב. דהנה במלחמה יש שני אופנים. ששני הלוחמים הם בריחוק זה מזה, אלא שזורקים (אחד על השני) אבני חצים ובליסטראות וכיו"ב. או ששני הלוחמים מתקרבים זה לזה (בקירוב מקום) ועד שהם נאבקים זה עם זה, ויאבק איש עמו⁹, שהם מתקרבים זה לזה (לא רק במקום, אלא) גם בגופם, ועד דשני הלוחמים חובקים זה את זה. דמלחמה זו (תכלית הקירוב) היא מלחמה קשה ביותר.

(1) תהלים נה, יט.

(2) ח"א (שער התפלה) מט, א ואילך.

(3) פי"א (נה, ד ואילך).

(4) וראה לקמן סעיף ב דאמיתית ענין פדה בשלום נפשי הוא למעלה יותר גם מהשלום שהי' בימי שלמה.

(5) כמ"ש (דברי הימים א כב, ט) שלמה יהי' שמו ושלום ושקט אתו על ישראל בימיו.

(6) שם — נו, א.

(7) פרש"י לתהלים שם.

(8) בתחלתו — מט, א.

(9) גם מלחמה ע"י חרב היא דוקא בקירוב מקום. דזהו החילוק שבין חרב לקשת. אבל אין זה כהקירוב

דהנאבקים. וראה לקמן סעיף ו.

(10) וישלח לב, כה.

ועד"ז הוא לאידך, שגם השלום שבפסוק זה הוא (לא שלום סתם, אלא) תכלית השלימות שבשלום. וכמו שמבאר בעל הגאולה בהמאמר¹¹ דאמיתית הענין דפדה בשלום נפשי הוא שאלו שהיו מקודם שונאים ומנגדים הם „נעשים אוהבים גמורים“, דענין זה הוא למעלה גם מהשלום שהי' בימי שלמה¹², דהשלום שהי' בימי שלמה הוא שכולם נתבטלו מצד הגילוי אור (אבל לא נהפכו לקדושה)¹³, ואמיתית ענין השלום (שגם המנגד נהפך לקדושה) יהי' לע"ל, כמ"ש¹⁴ אז אהפוך אל עמים שפה ברורה גו' לעבדו שכם אחד, ועד"ז בנוגע לבע"ח — וגר זאב עם כבש וגו'¹⁵, ועד שגם הנחש (פתן וצפעוני¹⁶) יהפך לטוב, כמ"ש¹⁷ גם אויביו ישרים אתו זה הנחש, וכמו שהי' בתחלת הבריאה (לפני חטא עה"ד) שהי' שמש גדול¹⁸. ויתירה מזו יש לומר, דכיון שכל ירידה היא צורך עליו, בהכרח לומר, שביורר ועליית הנחש לע"ל תהי' למעלה יותר גם מהדרגא ד„שמש גדול“ שהי' לפני הירידה¹⁹. ועפ"ז צריך להבין עוד יותר מ"ש פדה בשלום גו' מקרב לי, והרי הקרב והשלום שבפסוק זה הם שני הפכים מן הקצה אל הקצה, ואיך זה פדה בשלום גו' מקרב לי.

ג) **ויובן** זה בהקדים המבואר בהמאמר דבעל הגאולה²⁰, ששני הענינים דקרב ושלום ישנם בעבודת התפלה. ולהעיר, דבכ"מ²¹ מבואר שהביורר דתפלה הוא בדרך מלחמה, שעת צלותא שעת קרבא²², והביורר בדרך מנוחה (שלום) הוא ע"י עסק התורה²³. אבל בדרוש זה דבעל הגאולה מבואר, שגם בעבודת התפלה ישנם שני הענינים. האהבה²⁴ דבכל לבבך, שמצד בחינת נר"ג, עם היות שגם ע"י אהבה זו הוא פועל שגם נהי"ב יהי' לה אהבת ה', בכל לבבך בשני יצריך²⁵, מ"מ, מכיון שהאהבה דבכל לבבך היא מצד ההבנה וההשגה (שאלקות הוא טוב), ומכיון

-
- (11) פ"א — נו, א.
  - (12) כמפורש בהמשך תער"ב שבהערה הנאה. ועפ"ז יומתק הלשון דבעל הגאולה שם „בדרך שלום . . . כמו לע"ל . . . וכה"ג הי' בימי שלמה“.
  - (13) ד"ה פדה בשלום תרע"ה (המשך תער"ב ח"ב פ' שעז — ע' תשסט).
  - (14) צפני' ג, ט. — הובא במאמר הנ"ל שם.
  - (15) ישעי' יא, ו ואילך.
  - (16) ישעי' שם, ח. וראה פרש"י שם. מצודות שם. ועוד.
  - (17) משלי טז, ז. ירושלמי תרומות פ"ח סוף הי"ג. כ"ר רפנ"ד. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ס"ע תרג ואילך).
  - (18) סנהדרין נט, ב.
  - (19) וכמוכח גם מזה שבתחלה, אף שהי' „שמש גדול“ היתה אפשרות לירידה עד לחטא עה"ד, משא"כ לע"ל. וראה עדין סה"מ עטרית ע' תטו.
  - (20) פ"ה (נא, ד) ואילך.
  - (21) ראה בארוכה המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך) ותש"ד (פ"ט ואילך — סה"מ התש"ד ע' 106 ואילך).
  - (22) זהו הובא בלקרית ר"פ תצא. ובכ"מ. וראה זהר ח"א רמ, ב. ח"ג רמג, א.
  - (23) להעיר גם מהמאמר דבעל הגאולה פ"א (נו, א) „ענין שלום . . . וכמו"כ ע"י עסק התורה“.
  - (24) להעיר מהידוע שכל העבודה והיגיעה דתפלה היא לבוא למדת האהבה (קונטרס העבודה בתחלתו. שם ספ"ג).
  - (25) ואתחנן ו, ה. ברכות נד, א במשנה. ספרי (הובא בפרש"י) עה"פ.

ששכל הוא בחינת פנימי (שמתלבש בהדבר שפועל בו), הרי מובן דפעולת נה"א בנה"ב שתאהוב את הוי' הוא ע"י שנה"א מתלבשת בנה"ב, שההתבוננות של נה"א צריכה להיות בענינים כאלו ובאופן שגם נה"ב יכולה להשיג²⁶, הרי התלבשות זו (שנה"א מתלבשת בנה"ב) הו"ע של מלחמה²⁷. וגם האהבה דבכל נפשך, שמצד בחינת ח"י, הגם שח"י היא בחינת מקיף, והכירור דנה"ב שע"י אהבה זו הוא (לא בדרך התלבשות, אלא) שמצד תוקף הרצון דנה"א (רצון שלמעלה מטעם) מתבטלים ממילא הרצונות דנה"ב, אעפ"כ, מכיון שביטול הרצונות דנה"ב הוא רק מצד התגברות הרצון דנה"א, היינו שגם עכשיו יש לנה"ב בהעלם רצונות זרים אלא שמצד התגברות הרצון דנה"א אינם באים בפועל, לכן נכלל זה בהעבודה דכירור שבדרך מלחמה. וענין פדה בשלום נפשי הוא בהאהבה דבכל מאדך, שמצד בחינת יחידה. כי כיון שבחינת היחידה אין כנגדה לעומת זה, בכואה דבבואה לית להו²⁸, לכן, כשמתגלית בחינת היחידה, מתבטל הלעו"ז. דבחינת ח"י, כיון שיש כנגדה לעו"ז, לכן הגילוי דבחינת ח"י אינו שולל ומבטל הרצונות זרים דנה"ב, והוא רק בדרך התגברות, שהרצון לאלקות (שמבחינת ח"י) מתגבר על הרצונות דנה"ב, ובכדי שיהי' ביטול הרצונות דנה"ב הוא ע"י גילוי היחידה.

ד) ויש לקשר זה עם הידוע²⁹ בענין כח המס"נ שבכא"א מישאל (דכח המס"נ הוא מצד יחידה³⁰), דזה שהוא מוסר נפשו שלא להפרד ח"ו מאחדותו ית' הוא לא מצד הרצון שלו (היינו שאפשר להיות באופן אחר אלא שרוצה באופן זה), אלא מפני שאינו יכול להפרד ח"ו מאחדותו ית'. ועפ"ז יש לבאר מה שמבואר בכ"מ³¹ שהאהבה דבכל מאדך הו"ע המס"נ. דלכאורה אינו מובן, והרי גם האהבה דבכל לבבך ובכל נפשך מחייבת לכאורה ענין המס"נ, דכשאוהב את הוי' בכל לבבו ועאכו"כ כשאהבתו את הוי' היא בכל נפשו הרי בודאי ימסור נפשו עבורו³², ומהו העילוי והחידוש בהאהבה דבכל מאדך. והביאור בזה, שהמס"נ שמצד האהבה דבכל לבבך ובכל נפשך היא באופן שרוצה למסור נפשו עבור הוי' (באהבה דבכל לבבך, נר"נ — רצון שע"פ טו"ד, ובאהבה דבכל נפשך, ח"י — רצון שלמעלה מטעם), משא"כ המס"נ שמצד האהבה דבכל מאדך, יחידה, היא באופן שאינו יכול להיות נפרד ח"ו. וזהו שענין המס"נ הוא בהאהבה דבכל מאדך, כי מס"נ הו"ע הביטול, ואמיתית ענין הביטול הוא כשהמס"נ היא לא מצד הרצון (מציאות) שלו אלא מצד האלקות. ויש לומר, שזהו גם מהביאורים בזה שביטול הרצונות זרים דנה"ב הוא

(26) ראה תור"א וישב כט. ב. המשך תרס"ו ס"ע קלה ואילך. סה"מ עת"ר ע' כה. התשי" ע' 56. ובכ"מ.
 (27) דנוסף לזה שכללות ענין השכל (גם השכל דנה"א) הוא בדרך שקו"ט שנותן מקום גם לההיפך — מיתוסף בזה גם ירידת השכל דנה"א בהשכל דנה"ב, שע"ז ה"מלחמה" גדולה יותר.
 (28) יבמות קכב, א. ושי"נ. לקו"ת תצא לו, ג. מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"ב ס"ע תקמב ואילך. ובכ"מ.
 (29) המשך תרס"ו ע' רסו. וראה גם תניא ספי"ח "שאי אפשר כלל".
 (30) ראה ד"ה ושבתו בשלום ה'תשל"ח סי"ב, ובהערה 97 שם (סה"מ מלוטט ח"ב ע' קסו).
 (31) לקו"ת תצא לט, א. דר"מ צכג, ב. קנד, א. אוה"ת תשא ע' איתתסו. סה"מ תרנ"ו ע' שמב. ועוד.
 (32) ולהעיר ממרזל, ובכל נפשך אפילו נוטל את נפשך" (נסמון לעיל הערה 25).

דוקא באהבה דבכל מאד, כי האהבה דבכל לבכך ובכל נפשך, מכיון שמצד אהבה זו יש אפשרות שלא למסור נפשו (וזה שמוסר נפשו הוא רק מצד הרצון), הרי זה מוכיח שנשאר עדיין מציאות הלעו"ז. והביטול דלעו"ז (ביטול לגמרי) הוא ע"י האהבה דבכל מאד, שמצד אהבה זו אי אפשר להיות באופן אחר ח"ו.

ה) והנה בהמאמר הנ"ל דבעל הגאולה בתחלת הענין³³ מבואר דענין המלחמה (של נה"א עם נה"ב) היא בנר"ג המלוכשים בהגוף ונה"ב, משא"כ בהמקיפים דחי' יחידה לא שייך מלחמה. אלא שלאח"ז בהמשך המאמר³⁴ מבאר בפרטיות יותר שגם בבחינת חי' יש ענין המלחמה, וענין השלום הוא ביחידה דוקא. ויש לומר, שהוא ע"ד שאמר הקב"ה לדוד המלך (כשרצה לבנות בית המקדש) דם לרוב שפכת גוי' (ולכן) לא תבנה בית לשמי גוי' הנה בן נולד לך הוא יהי' איש מנוחה גוי' הוא יבנה בית לשמי גוי'.³⁵ אלא שאעפ"כ תבנית המקדש נעשה ע"י דוד. (מיד ה' עלי השכיל³⁶), ויתן דויד לשלמה בנו את תבנית האולם וגוי'.³⁷ וצריך להבין, דכיון שביהמ"ק קשור עם מנוחה³⁸ ושלום דוקא, שלכן נאמר לדוד לא תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה³⁹, למה נעשו ההכנות לביהמ"ק ע"י דוד שהי' איש מלחמות. ויש לומר הביאור בזה, כי אז (כשרצה דוד לבנות ביהמ"ק, ומכ"ש כשהכין את התבנית וכ"ו) הי' דוד במצב של מנוחה, והי' הניח לו מסביב מכל אויביו⁴⁰. אלא שכיון שהמנוחה דדוד באה ע"י המלחמות שעשה, לכן בנין ביהמ"ק הוצרך להיות ע"י שלמה, איש מנוחה, מנוחה בעצם. ויש לומר, דזה שמבואר בהמאמר (בתחלת הענין) שגם בבחינת חי' לא שייך מלחמה הוא ע"ד המנוחה דדוד לאחרי שנצח כל המלחמות. דבבחינת נר"ג שמתלכשים בהגוף ונה"ב, כיון שפעולת נה"א בנה"ב היא בדרך התלבשות והתעסקות, דנפש הבהמית ההשגה שלה היא בהטוב דדברים גשמיים, ונפש האלקית מתעסקת עמה לבאר לה הטוב דאלקות, הרי זה ענין של מלחמה ממש. משא"כ בחינת חי', כיון שפעולתה בנה"ב הוא (לא בדרך התלבשות אלא) שמצד גילוי תוקף הרצון לאלקות דנה"א מתבטלים כמילא הרצונות דנה"ב, אין זה ענין של מלחמה. ובכללות, הו"ע של מנוחה. אלא שמנוחה זו היא (לא מנוחה בעצם, ורק) מצד תגבורת הרצון דנה"א, בדוגמת המנוחה דדוד לאחרי שהי' הניח לו מכל אויביו, שהמנוחה שלו היתה מצד זה שנצח כל המלחמות. משא"כ ביטול הרצונות דנה"ב ע"י גילוי היחידה הוא (לא שע"י גילוי היחידה נעשה ביטול

33) פ"ה ופ"ו. ובהתאם לזה מבאר שם, שהאהבה דבכל לבכך ובכל נפשך היא בנר"ג, והאהבה דבכל מאד היא במקיפים חי' יחידה.

34) ספ"ו ואילך.

35) דברי הימים"א כב, ח"י.

36) שם כח, יט.

37) שם כח, יא.

38) להעיר גם שביהמ"ק נקרא "בית מנוחה" (שם כח, ב).

39) שם כח, ג.

40) שמואל"ב ז, א.

הרצונות, כי אם) שמצד היחידה (שאינן כנגדה לעו"ז) אין מקום מלכתחילה לרצונות זרים, בדוגמת המנוחה דשלמה, שהיתה (לא ע"י נצחון, אלא) מנוחה בעצם.

ו) והנה עד"ז הוא כהעבודה שבדרך מלחמה שיש בה כו"כ דרגות. דהמלחמה שבתפלה, שעת צלותא שעת קרבא, כיון שבעת התפלה הוא מופשט מעניני העולם וההתעסקות שלו היא להתבונן בעניני אלקות ולעורר אהבת ה' ויראת ה', אלא שההתבוננות (והאהוי"ר) צריכות להיות באופן שיהי' מושג גם בהשכל דנה"ב, אין זה מלחמה ממש (ונק' זה בשם חרבי' של שלום⁴²). והעבודה בדרך מלחמה היא בעיקר בשעת האכילה ושתי', נהמא אפום חרבא ליכול⁴³, ועד"ז בשאר צרכי הגוף. ובוה גופא, עיקר המלחמה היא בשעת העסק במשא ומתן, מסחר. כי המלחמה דאכילה (ועד"ז בשאר צרכי הגוף) היא שאכילתו תהי' לשם שמים ולא למלאות תאות נפשו, היינו שלוחם נגד התאוה והתענוג שבהמאכל (ואינו מלוכש בו), משא"כ ההתעסקות במשא ומתן מוכרחת להיות (ע"פ תורה) בדרך התלבשות, נשאת ונתת באמונה⁴⁴. [ויש לומר, דזהו גם הטעם על זה שכללות הבירורים נק' בשם כנען, דפירוש כנען הוא סוחר⁴⁵, כי עיקר הבירורים שבדרך התלבשות הוא במשא ומתן]. ונמצא, שהמלחמה דאכילה היא דוגמת המלחמה בחרב (נהמא אפום חרבא ליכול), דעם היות שהמלחמה דחרב היא דוקא כשהוא בקירוב להשונא (דזהו החילוק בין חרב לקשת⁴⁶), הרי קירוב זה הוא רק במקום. משא"כ המלחמה שבמשא ומתן היא דוגמת המלחמה שנקראת בשם קרב מלשון קירוב, שהקירוב דקרב הוא (לא רק במקום, אלא) ששני הלוחמים מחבקים זה את זה, כנ"ל (סעיף ב) בארוכה.

ז) וזהו פדה בשלום נפשי מקרב לי, שגם עבודת הבירורים שבדרך קרב (לא רק בדרך מלחמה אלא בדרך קרב) תהי' באופן דפדה בשלום, שלום בתכלית השלימות כהשלום שהי' בימי שלמה, ולמעלה יותר — כהשלום שיהי' לע"ל. והטעם לזה הוא כהמשך בכתוב כי ברבים היו עמדי. שע"י העבודה דברבים היו עמדי, שהיא התעוררות וגילוי היחידה כמבואר בארוכה בדרוש הנ"ל דבעל הגאולה⁴⁷, דכאו"א מישראל בכחו לעורר ולגלות היחידה שבו, הנה עי"ז נעשה פדה בשלום נפשי, נפשו של האדם העובד, דהגם שעוסק בעניני העולם בכדי לבררם באופן של קרב, מ"מ לא יהי' נתפס בזה והפדי' שלו תהי' בשלום, ועד לשלום בתכלית

(41) תענית כב, סע"א ואילך.

(42) המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ תרנ"ט ע' קסב ואילך) ותש"ד (פי"ח. שם פי"ט — סה"מ התש"ד

ע' 103. שם ע' 106).

(43) זח"ג קפח, ב.

(44) שבת לא, סע"א.

(45) תו"א ר"פ וישב. ובכ"מ.

(46) כמובן בפשטות. ומזה מובן שכ"ה גם ברוחניות. וראה ד"ה לא יצא האיש לאדמור" מהר"ש (קה"ת,

תשט"ז) ע' 7. המשך פדה בשלום תרנ"ט (סה"מ שם ע' קנז) ותש"ד (פט"ו — סה"מ שם ע' 98). ובכ"מ.

(47) פי"ב — נו, ג.

השלימות. ויתירה מזו שגם פדיית הניצוצות שבעניני העולם תהי' בשלום, כרבים
היו עמדי, שגם הניצוצות שהיו תחלה בכחי' רבים (כי היו בגלות ברשות הרבים טורי
דפרודא)⁴⁸ נכללים בנשמתו של האדם המבררם, היו עמדי, ועד שהם נכללים
בהיחידה שבו.

ח) וי"ל שזוהו גם הקשר והשייכות של הגאולה דיו"ד כסלו ודי"ט כסלו להפסוק
פדה בשלום נפשי⁴⁹, דהגם שהפדי' היתה מקרב, כולל גם זה שהמאסר בא
ע"י המלשינות של אלו שהי' להם יחס של קירוב, דזה (שהמאסר בא על ידם) הוא
ירידה וצער גדול, ואעפ"כ היתה הפדי' בשלום ובשלימות, ועד שזה נעשה הקדמה
והכנה לתכלית השלימות שיהי' לע"ל. שע"י יפוצו מעינותיך חוצה שהותחל בעיקר
בי"ט כסלו⁵⁰, ובפרט ע"י העבודה של בעל הגאולה דיו"ד כסלו שהפצת המעינות
שלו היתה באופן של רחובות הנהר⁵¹, היינו שהמשיך את המעיין באופן של רחובות
הנהר, הנה עי"ז אתי מר דא מלכא משיחא⁵², שאז יהיו שלום ושלוח אמייתם בתכלית
השלימות. וטועמי' חיים זכו⁵³, שמתחילים לטעום מעין זה עוד בימי הגלות
האחרונים, שיכולים להתעסק מתוך מנוחה ושמחה וטוב לבב בהעבודה דיפוצו
מעינותיך חוצה באופן דמוסיף והולך ואור. ובקרוכ ממש נזכה ללילה כיום יאיר⁵⁴,
בביאת משיח צדקנו.

-
- (48) ראה אה"ת (יהל אור) להצ"צ עה"פ ע' רח.
 (49) ראה ד"ה פדה בשלום התשמ"א ס"ח, ובהנסמן שם הערה 47 (סה"מ מלוקט ח"ב ע' קפה).
 (50) ספר השיחות תורת שלום ס"ע 112 ואילך.
 (51) ראה "התמים" חוברת ב' ע' עח [פו, ד]. לקוטי לוי"צ — אגרות-קודש ע' שלד.
 (52) ראה אגה"ק דהבעש"ט, נדפסה גם בכתר שם טוב (הוצאת קה"ת) בתחלתו.
 (53) ראה לקו"ש חט"ו ע' 282. ח"כ ע' 173. וש"נ.
 (54) תהלים קלט, יב.